

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кальченко Яна Ігорівна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

«Валютні операції банку та аналіз ризиків пов'язаних з ними»

072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (Банківська справа)

Студентки IV курсу

Я. І. Кальченко

групи БС-71а

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавра.

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на

відповідне джерело.

Я. І. Кальченко

Керівник проф., доц., д.е.н.

Є. О. Балацький

ЗМІСТ

Перелік скорочень, умовних познач і термінів	3
Вступ	4
1 Теоретико-методичні основи валютних операцій та ризику пов'язані з ними	6
1.1 Валютні операції, особливості їх здійснення	6
1.2 Ризик здійснення валютних операцій та передумови їх виникнення	9
2 Аналіз та оцінка сучасного рівня ризикованості проведення валютних операцій	15
2.1 Методи оцінки ризикованості здійснення валютних операцій	15
2.2 Оцінка ризикованості проведення валютних операцій для АТ КБ «Приватбанк»	19
2.3 Способи оптимізації проведення валютних операцій для зменшення їх ризиковості на прикладі АТ КБ «Приватбанк»	26
Висновки	30
Список використаних джерел	32
Додаток А Сутність та види здійснення валютних операцій	38
Додаток Б Сутність та класифікація валютного ризику	40

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАК І ТЕРМІНІВ

ВО - валютні операції

РВО – ризики валютних операцій

ВВ – валютні відносини

СВР - система валютного регулювання

КБ – комерційні банки

ІВ – іноземна валюта

ВР – валютний ризик

ВВПБ – відкрита валютна позиція банку

ВК – валютний курс

ВСТУП

Комерційні банки у процесі своєї діяльності звично піддаються різноманітним ризикам, а в умовах сучасної глобалізації їх кількість та небезпека особливо зростають. Оскільки Україна на даний момент часу знаходиться на шляху євроінтеграції та активної розбудови відкритої ринкової економіки для стимулювання зовнішньоекономічної діяльності, навантаження на банківські установи з проведення операцій на валютному ринку збільшується. Банки обслуговують все більше іноземних інвестицій, експортно-імпортних операцій для національних та закордонних клієнтів, провадять кредитні програми іноземних держав та їх банків. Гнучкого режиму курсоутворення гривні є ще одним каталізатором для дестабілізації ситуації на валютному ринку та ускладнює прогнозування динаміки валютних курсів.

Саме тому грамотна оцінка валютного ризику та проведення заходів щодо оптимізації його рівня є першочерговим завданням для банківської установи.

Вивченням цього питання займається досить багато науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних, проте серед великої маси ми виділили для себе праці наступних авторів: Карманов Є. В., Боришкевич О.В., Веріга Г.В., Кириченко О. А., Ющенко В.А., Міщенко В.І., Артими-Дрогомирецька З. Б., Козак І. Б., Прокопенко Д. А., Олешко Т. І., Гребенюк С. В., Сопко В., Ружанська Т., Сало І. В., Ребрик М. А. Проте не зважаючи на різноманіття дослідницьких робіт для банків проблема валютного ризику все одно залишається актуальною.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні методів оцінки та аналізу валютного ризику в банках та з'ясування можливих методів його оптимізації.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- дослідження основ проведення валютних операцій та їх види;
- з'ясування сутності валютного ризику, його підвидів та факторів впливу;
- оцінювання ризикованості проведення валютних операцій для АТ КБ «Приватбанк»;
- на основі оцінки пошук оптимальних методів мінімізації валютного ризику.

Предметом дослідження є безпосередньо валютний ризик, а об'єктом – процес оцінки рівня валютного ризику в комерційних банках.

В процесі написання кваліфікаційної роботи інформаційною базою виступали праці вітчизняних і зарубіжних економістів, матеріали наукових видань, нормативно – правові акти, постанови Національного банку, офіційні матеріали Національного банку України, інформація з баз даних статистики про діяльність банків.

Для того, щоб вирішити основні завдання роботи ми використовували різноманітні методи дослідження, наприклад огляд літератури, узагальнення, порівняння та систематизація, методи індукції та дедукції, методи аналізу та синтезу, графічний, коефіцієнтний та табличний види аналізу.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА РИЗИКИ ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ

1.1 Валютні операції, особливості їх здійснення

На сьогоднішній день економіка існує в умовах загальної глобалізації, тобто формуванням та посиленням зв'язків між країнами, обслуговування яких здійснюється на валютному ринку, основою якого є здійснення банками різних видів ВО. Провівши аналіз різних підходів до визначення поняття ВО (додаток А.1), серед яких є і погляд законодавства в лиці ЗУ «Про валюту та валютні операції» та думки таких вчених як Курманов Є. В., Пискулов Д. Ю., Савоук М. І. та Хамаганова Л. Д. ми можемо сформулювати власне трактування, найбільш вичерпне на нашу думку.

Таким чином, валютні операції – це урегульовані державним та міжнародним законодавством операції, угоди, щодо переходу права власності на валюту чи валютні цінності або їх транскордонного переміщення між резидентами та нерезидентами різних країн за встановленим курсом чи процентною ставкою. Враховуючи законодавство України, ВО – це операції, об'єктом яких є ВЦ, а суб'єктом – КБ, що мають ліцензію на здійснення ВО, а також всі інші суб'єкти передбачені законодавством (ЦБ, зовнішньоторговельні організації, міжнародні інвестиційні компанії, валютні біржі, валютні брокерські фірми).

Активна діяльність банків на валютному ринку характеризується здійсненням значної кількості різноманітних операцій. Існує безліч класифікацій, проте в основному операції розподіляють за терміном, ціллю, формою, масштабом та способом проведення (додаток А.1).

Також існує класифікація, яка позиціонує ІВ і як специфічний товар, і як інструмент (платіжний, кредитний, розрахунковий), призначений для організації та обслуговування ВО (додаток А.2). [6]

Часто в працях науковців можна зустріти класифікацію, котра, за нашою думку, є найбільш вдалою для розкриття сутності та особливостей ВО, в її рамках виділяють: [7,8]

1. Конверсійні ВО – є основними та найбільш типовими операціями для банків обслуговують фінансово-валютну форму руху валюти. Вони бувають:

- поточні (касові) – здійснюються або на умовах «today» (дата валютування співпадає з днем укладення угоди), або tomorrow (дата валютування відповідає наступному робочому дню від укладання угоди), або на умовах spot (дата валютування припадає на другий робочий день після дня укладання угоди);

- строкові - передбачають в майбутньому купівлю чи продаж ВЦ на визначених умовах, можуть здійснюватись в формі форвардних або ф'ючерсних операцій, свопів та опціонів.

2. Операції по залученню, розміщенню ВЦ, тобто пов'язані з рухом капіталів – обслуговують рух позичкових капіталів на міжнародному рівні. За рахунок розміщення тимчасово вільних ВЦ забезпечують розширення діяльності суб'єктів господарювання та безперервність відтворення. Є одними з найприбутковіших операцій банку, які дають змогу КБ сформувати досить ліквідний баланс, шляхом коригування відношення активів та пасивів за строками та обсягами.

3. Відкриття та ведення рахунків в ІВ – здійснюється тільки уповноваженими банками з відповідною ліцензією, у двох формах:

- поточні (для розрахункових та касових операцій);

- депозитні (для резидентів — юридичних осіб, їх підрозділам та фізичним особам) і нерезидентів — юридичних осіб — інвесторів, їх представникам в Україні та фізичним особам).

4. Кореспондентські відносини з іноземними банками — відкриття кореспондентських рахунків у іноземних банках для здійснення операцій за дорученням клієнтів, розрізняють рахунки «ностро» і «лоро».

5. Міжнародні розрахунки – платежі та розрахунки за грошовими вимогами або зобов'язаннями клієнта банку, існують такі форми їх здійснення: [9,10]

а) банківський переказ (визначену суму коштів іноземному бенефіціару, по проханню і за рахунок переказодавця банк доручає своєму банку-кореспонденту виплатити, попередньо визначивши спосіб відшкодування виплачених коштів банку-платнику. Популярний спосіб розрахунків для платежів по експорту та імпорту, неторгових операціях по оплаті наданих послуг);

б) документарне інкасо (сума, яку має заплатити імпортер експортеру продавцю проти надання необхідних документів про відвантаження товару, інкасується банком або засвідчується акцептованим векселем.

в) документарний акредитив (банк-емітент від свого імені чи за дорученням клієнта (апліканта) повинен:

- здійснити платіж бенефіціару за поставлені товари, надані послуги і виконані роботи;

- передати повноваження виконуючому банку для проведення даного платежу проти відповідних документів, дотримуючись встановлених строків та умов акредитива).

г) відкритій рахунок, авансові платежі, векселі, з допомогою кредитних засобів.

6. Неторговельні валютні операції - передбачають використання дорожніх чеків, кредитних карток, різноманітні систем валютних переказів, проводяться опираючись на широку мережу кореспондентських рахунків.

1.2 Ризики здійснення валютних операцій та передумови їх виникнення

Інтернаціоналізацією на ринку банківських операцій, робота транснаціональних банків, організацій та компаній, міграція капіталу через країни, збільшенням об'ємів валютних спекулятивних операцій під впливом фінансових криз та коливань валютних курсів провокують підвищення рівня ризиків. КБ, які є основними учасниками міжнародних ВВ, без сумніву піддається їх впливу, що спричиняють достатньо негативні наслідки для банківської системи України. [12]

Притаманними для ВО визначають валютний, кредитний, відсотковий, операційний, ринковий, стратегічний, юридичний, політичний ризики, а також ризики ліквідності та репутації.

Найбільш характерним для такої діяльності прийнято вважати валютний ризик. Існує досить багато різних поглядів на тлумачення даного поняття, як зі сторони законодавства, так і зі сторони науковців та дослідників (додаток Б.1). На основі цих підходів ми змогли узагальнити дане поняття, таким чином валютний ризик - наявний чи потенційний ризик втрати КБ частини своєї ресурсної бази або можливих доходів, що виникає як внаслідок несприятливих коливань курсів іноземних валют відносно національної. Економічна суть ризику визначається як наслідок незбалансованості між активами та пасивами за кожною із валют по термінам і обсягам. [10, 12]

ВР має змогу набувати різних форм та видів, однак більшість дослідників зазначають основні три види, які також виділяє і законодавство (додаток Б.2). Таким чином, відповідно до Постанови НБУ №361 на рисунку 1.1 наведено основні види ВР.

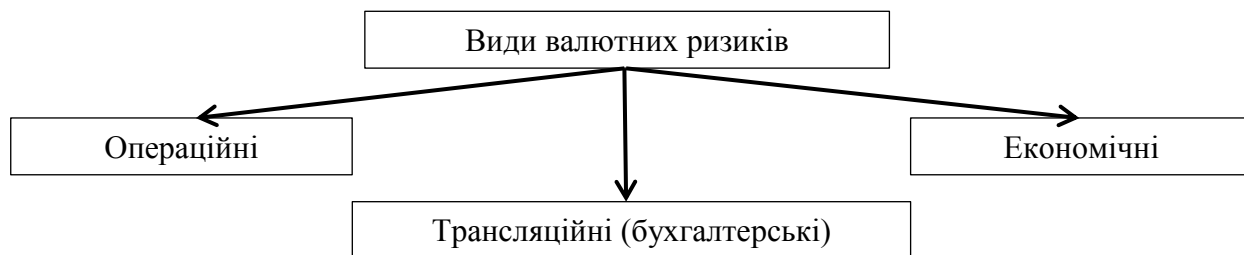

Рисунок 1.1 – Класифікація видів валютних ризиків [11]

Ризик трансакції (операційний, валютно-операційний, контрактний, ризик валютних операцій, ризик, пов'язаний з валютними угодами, ризик угод):

- негативні коливання курсів іноземних валют спричиняють вплив на реальну вартість відкритих валютних позицій, що пов'язані із торгівельними операціями, а також із грошовими угодами щодо фінансового інвестування з отримання в майбутньому коштів в іноземній валюті або платежів по дивідендам;
- виникає з операцій, пов'язаних з маркетмейкерством, дилінгом та прийняття позицій в іноземних валютах;
- розглядається у рекомендаціях щодо ринкового ризику;
- виникнення потенційних збитків за конкретними визначеними операціями, пов'язаний із нестабільною вартістю іноземної валюти та грошових потоків від усіх контрактів, укладених до моменту змін у валютних курсах, але з терміном виконання після зазначених змін (що оцінюються в валютах, для яких не виміряна майбутня вартість);
- має грошово-потоківий характер, тобто стосується змін у реальних, а не бухгалтерських грошових потоках.

Ризик перерахування з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик бухгалтерським, балансовим, ризиком переоцінки, валютно-обліковим (обліково-трансляційним), конверсійним, ризиком переводу):

- в результаті змін курсів іноземних валют, які використовуються банками для перерахування залишків в валютах у базову або національну валюту, розмір еквівалента валютної позиції у звітності змінюється;
- з'являється під час експорту чи імпорту інвестицій;
- враховується для складання фінансової та бухгалтерської звітності, на показники якої він впливає;
- пов'язаний зі змінами бухгалтерських вартостей прибутку і власного капіталу банківської установи, які з'явилися в результаті коливання курсу валют;
- впливає на зміну валютними курсами бухгалтерського прибутку та власного капіталу банку та характеризується ретроспективною позицією щодо моменту зміни валютних курсів.

Економічний валютний ризик:

- змінює конкурентоспроможність банківської установи та/або її структур на зовнішньому ринку через суттєві зміни курсів іноземних валют;
- пов'язаний з можливими втратами доходів в майбутніх періодах за контрактами в наслідок зміну загального економічного стану в країні та конкурентоспроможності комерційного банку чи його структури на зовнішньому ринку через суттєві зміни обмінних курсів;
- пояснюється як імовірна можливість негативного впливу змін валютного курсу на економічний та фінансовий стан банківської установи.

[12, 27]

Для КБ джерелом виникнення ВР є короткострокові, середньострокові та довгострокові непередбачувані коливання курсів валют і характеризуються через ймовірність, напрямок, масштаб змін курсу певної валюти (в абсолютному або відносному вимірі), час початку та тривалість зміни, взаємозв'язок зі змінами курсів інших валют. [28]

Також для кожного із виділених нами видів валютного ризику також можна визначити ризик фактори, які розглянуті нами на рисунку 1.2.

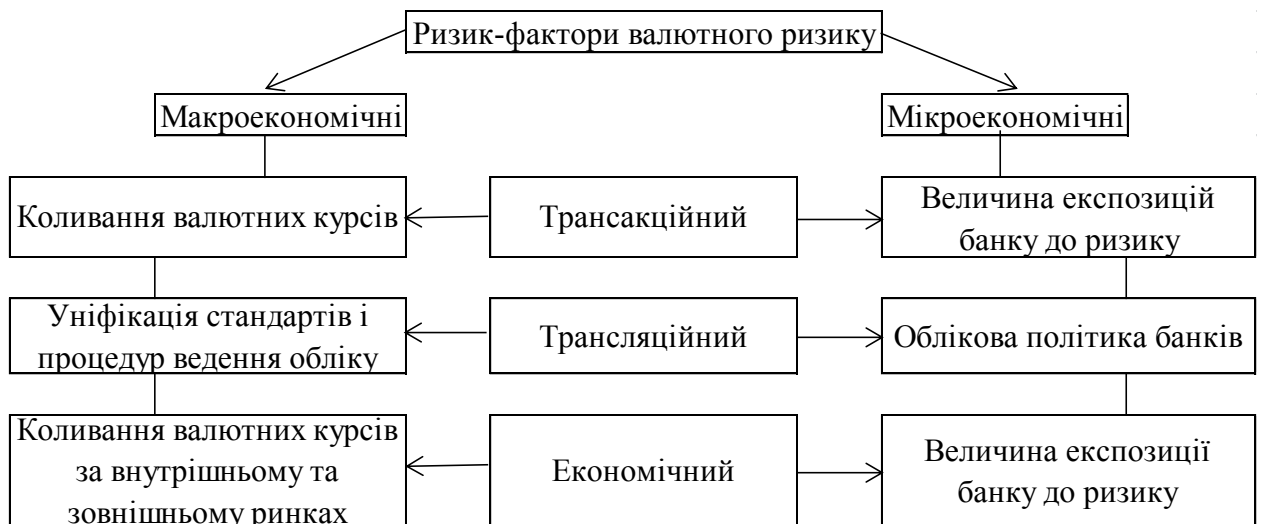

Рисунок 1.2 – Ризик-фактори підвидів валютного ризику [12, 28, 29, 30]

Головними факторами, які мають вплив на величину наслідків реалізації ВР банку є: неочікувані зміни курсів валют та розміри окремих видів експозицій банку до ВР.

Вченими ведуться дискусії з приводу того, зміну якого валютного курсу вважати головною причиною виникнення ВР: реального чи номінального. Так, К.Панзаліс вважає, що основною причиною виникнення ВР банку є зміни у номінальних валютних курсах. [31]

З іншого боку, Є.Флуд та Д.Лессард доводять, що такою причиною є зміни у реальних валютних курсах. Ми підтримуємо точки зору М.А.Ребрика, який зазначає, що не зважаючи різницю між номінальними та реальними валютними курсами є головною для визначення ВР банку, дане розходження є менш важливим при емпіричних оцінках величини ВР банку, тому що реальні й номінальні курси мають значну ступінь кореляції. Так як валютний курс є ціною однієї валюти або банківського металу вираженої в одиницях іншої валюти, то його первинними курсоутворюючими факторами є попит та пропозиція на дані валюти або банківські метали на національних і міжнародних ринках. [32]

Головним фактором ВР, окрім несподіваних змін валютних курсів, є розмір окремих видів валютних експозицій банківської установи, величина якої залежить від розміру валютної позиції і еластичності вартості позиції по

курсу. Виділяють пряму (транзакційну, трансляційну та стратегічну) та непряму експозиції до ВР. [33]

Для транзакційної та трансляційної експозицій значення еластичності завжди дорівнює одиниці, а для інших воно може бути як більшим, так і меншим від одиниці. Розмір стратегічної валютної позиції визначається орієнтацією банківської установи на обслуговування певних груп споживачів за рахунок надання існуючих і нових банківських послуг у сфері валютних операцій. У даному 35 випадку потрібно, також, врахувати вплив стратегічного ризику. Стратегічний ризик – це наявний чи потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію прийнятих рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі. [34]

Основними зовнішніми факторами, які визначають розмір стратегічної позиції, є прогностичні показники політичної, економічної та маркетингової ситуації у країні. Відносно непрямого ВР банку, еластичність залежить від співвідношення чистих доходів клієнтів та контрагентів банку і їх витрат на обслуговування кредитної заборгованості, ступеню забезпеченості кредитів. Валютні позиції різних видів є ендogenous фактором ВР банку, проте не всі вони можуть контролюватися банком. Суттєвим ендogenous фактором ВР банку є стратегічний ризик, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію прийнятих рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі. [35]

Загалом, така фінансова категорія, як ВР банку, може бути охарактеризована за допомогою наступних специфічних і притаманних тільки їй рис: [33, 34]

– ризик має здатність накопичуватися у формі нереалізованих курсових різниць на балансових або позабалансових рахунках обліку витрат банківської установи, що продиктовано стандартами бухгалтерського обліку в Україні у вигляді щоденної переоцінки сукупності валютних активів і зобов'язань;

– взаємодія ризику з іншими притаманними банківській діяльності ризиками (процентним, ризиком ліквідності та стратегічним) під час проведення операцій в іноземній валюті, збільшуючи негативні наслідки таких ризиків у взаємодії ризикових факторів;

– наявність в банку ВР спричиняє непередбачені зміни відкритої валютної позиції, які є наслідком власних конверсійних операцій банку на міжбанківському валютному ринку, що проводяться для регуляції миттєвої валютної ліквідності;

– великий вплив на визначення оцінки ВР та представлення його у звітності, а також на особливості й можливості управління ним має інституціональне середовище, у якому банк здійснює свою валютну діяльність, оскільки він є всебічно регульованим учасником фінансового ринку з боку держави, центрального банку й міжнародних фінансових організацій.

2 АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СУЧАСНОГО РІВНЯ РИЗИКОВАНOSTІ ПРОВЕДЕННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

2.1 Методи оцінки ризикованості здійснення валютних операцій

ВР для банківських установ являється досить важливим показником, який вони повинні жорстко контролювати. Для ефективного контролю та регулювання даного ризику, зазвичай необхідно вміти грамотно та якісно оцінювати його рівень, на основі чого аналізувати його загальний рівень в банківській установі та системі загалом.

Оцінка наявного або ж потенційного ВР для банку відбувається на основі наступних параметрів, які характеризують його з різних сторін:

- знаходження тривалості ризикового періоду;
- визначення балансової вартості складових балансу, які входять до ризикової зони;
- розрахунки структури та характеру втрат установи, що є наслідками операцій і угод в майбутніх періодах. [36]

Одним із провідних способів визначення схильності до ВР є аналізування ВВПБ за:

- відповідними ІВ (рівень зваженості між балансовими та позабалансовими позиціями КБ);
- динамікою ВК та загальним станом ринку;
- рівнем кваліфікації дилерів, що безпосередньо проводять угоди від імені КБ.

ВП визначена законодавством як співвідношення між активними та пасивними операціями в кожній з ІВ або ж в банківському дорогоцінному металі.

ВП може бути або закритою, або відкритою. В першому випадку вимоги КБ дорівнюють зобов'язанням в ІВ, а в другому рівність між ними

відсутня. Саме другий варіант ВП і розглядається регуляторами та самою установою для моніторингу ВР.

ВВПБ також розмежовується на два підвиди, це:

- довга, умовами для якої є перевищення вимог КБ за придбаною ІВ над зобов'язаннями за нею;
- коротка, характеризується меншим обсягом вимог ніж зобов'язань за проданою ІВ. [37]

Показники значення ВП розраховуються в КБ кожного дня, при цьому окремо для кожної ІВ та кожного банківського дорогоцінного металу. Визначення значень ВВПБ відбувається під впливом таких факторів: [37, 38]

- купівля/продаж ІВ в готівковій або безготівковій формі на принципах строкових чи поточних операції, наприклад як своп, форвард або опціон, де способ розрахунку за ними не грає важливої ролі;
- сплата чи надходження коштів в ІВ у вигляді нарахування доходів чи втрат, які враховуються на конкретних рахунках;
- купівля/продаж основних засобів, матеріальних цінностей при умові розрахунків за цими операціями в ІВ;
- поповнення акціонерного фонду грошима в ІВ;
- здійснення КБ погашення заборгованості в ІВ;
- різні види обмінних операції з ІВ.

Для спрощення регулювання та зменшення ризику ВВ НБУ запровадив два нормативи для короткої і довгої ВВПБ, що покликані обмежити кількість операцій з валютою на ринку, що можуть вести за собою великі втрати грошових коштів. Цей норматив розраховується в гривневому еквіваленті як відношення загальної ВВПБ до суми його регулятивного капіталу. Безпосередньо величина загальної ВВПБ є абсолютною сумою всіх коротких і довгих позицій за кожною з ІВ в еквіваленті національної валюти не враховуючи знак.

Нормативне значення, тобто ліміт загальної довгої та короткої ВВПБ в моменті та протягом останніх років, не має перевищувати 5%. Це означає,

що розмір валютної позиції, в грошовому еквіваленті в національній валюті, якою б вона не була не повинен складати більше ніж 5% від регулятивного капіталу конкретного КБ. [38, 39]

Окрім розглянутого вище способу існує досить великий вибір методів та моделей оцінки, використання яких визначається різноманітністю валютних ризиків та причин їх виникнення.

В процесі оцінки ВР доцільним є оцінка ризику втрат кожної із валют, що використовуються банком і входять до загального портфеля, а також всього валютного портфеля в цілому.

Не дивлячись на все вищенаведене, найчастіше для проведення оцінювання та аналізу рівня ВР в економічній практиці застосовуються лише деякі із них.

Одним із таких методів можна вважати оцінку ВР за методологією VaR (Value at Risk), що передбачає озрахунок максимального розміру втрат щодо конкретної окремої валютної позиції за відповідного рівня довірчої можливості та в при зазначеного часового горизонту.

В банківських установах оцінка ризику шляхом розрахунку VaR на практиці здійснюється з використанням таких методів:

1) історичного моделювання – розмір найбільших збитків визначається на основі максимальної зміни ВК за обраний проміжок часу. Цей метод розрахунку VaR є досить простим, проте за його використання неможливо спрогнозувати та передбачити розмір втрат за непередбачуваних шокових сценаріїв;

2) дельта-нормальний – розмір найбільших втрат розраховується на основі припущення наявності нормального розподілу значень ВК в конкретний момент часу. Забезпечує адекватне та якісне прогнозування втрат для невеликих проміжків часу за умови нормального розподілу показників ВК. В кризових умовах результати можуть бути неточними та викривлятися;

3) метод Монте-Карло – є найпопулярнішим та основним для технології VAR. Він представлений великою групою кількісних методів, які базуються на отриманні маси варіантів реалізацій стохастичного процесу, який формується таким чином, щоб його ймовірнісні характеристики співпадали з аналогічними величинами задачі. В його основі лежить проведення випадкових процесів, які мають конкретні характеристиками.

4) імітаційне моделювання Монте-Карло бере до уваги всі можливі зміни ВК, а похибка можлива тільки за умови непередбачуваних різких змін ВК, проте моделі швидко до цього пристосовуються.

Одним із методів оцінки ВР є також бек-тестування. Процес його здійснення базується на апробації методологічних розробок на гіпотетичних і історичних даних, внаслідок чого виникає можливість порівняти результати застосування методології з дійсністю і дати оцінку її ефективності.[39]

Популярним способом вимірювання ВР є стрес-тестування. Використовується КБ у разі реалізації непередбачуваних та малоймовірних подій, які не враховуються при оцінці VaR.

Методичні рекомендації НБУ щодо порядку проведення в КБ стрес-тестування, говорить про те, що він оцінює ВР в кількісному вимірі, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – ВК, ставки відсотків тощо.

Зміст процедури стрес-тестування заключається в тому, що за допомогою умовного припущення імовірних подій, настання яких є маломожливим, але їх наслідки для установи можуть бути катастрофічними та необоротними, можна виявити особливо вразливі місця окремих сфер діяльності банківської установи. [40]

Звичайно, що кожен із перерахованих нами методів розглядає ризик з різних його сторін і має свої недоліки. Останні в свою чергу мають бути усвідомлені ризик-менеджерами банків і спонукати їх не обмежуватися тільки одним із методів, а використовувати їх комплексно. В свою чергу для

вибору цих методів важливою є адекватність оцінки даних, які використовуються для їх застосування.

В результаті, застосування методів та комплексних моделей для оцінки ВР надасть можливість банківським установам оволодіти інформацією про зміни характеру та чинників даного ризику та рівня їх впливу на результат діяльності банку в певний період часу. Це в свою чергу допоможе вчасно зреагувати на збільшення рівня ризику та уникнути або мінімізувати його наслідки.

2.2 Оцінка ризикованості проведення валютних операцій для АТ КБ «Приватбанк»

Основним методом за яким банки та регулятори, такі як НБУ, проводять оцінку рівня ВР, безперечно, є аналіз валютних позицій банку. Також, враховуються і коливання курсів іноземних валют, зокрема курси купівлі і продажу основних: долар США та євро.

На рисунках 2.1 та 2.2 представлено коливання основних курсів для купівлі та продажу доларів США та євро відповідно, за строк від 2017 по 2021 роки. [41]

Як можна побачити на поданих вище графіках курс гривні не можна назвати стабільним, на протязі поданого періоду ми спостерігаємо досить значні стрибки. Курси як долара США, так і євро, які до 2020 року стабільно зменшувалися, що йшло на користь національній економіці, через пандемію корона вірусу стрімко зросли до 29 грн та 35 грн відповідно, що дало негативний вплив на всю інфраструктуру країни, безпосередньо на банківський сектор. І хоча на даний момент спостерігається зниження курсів, вони все ж таки досить високі

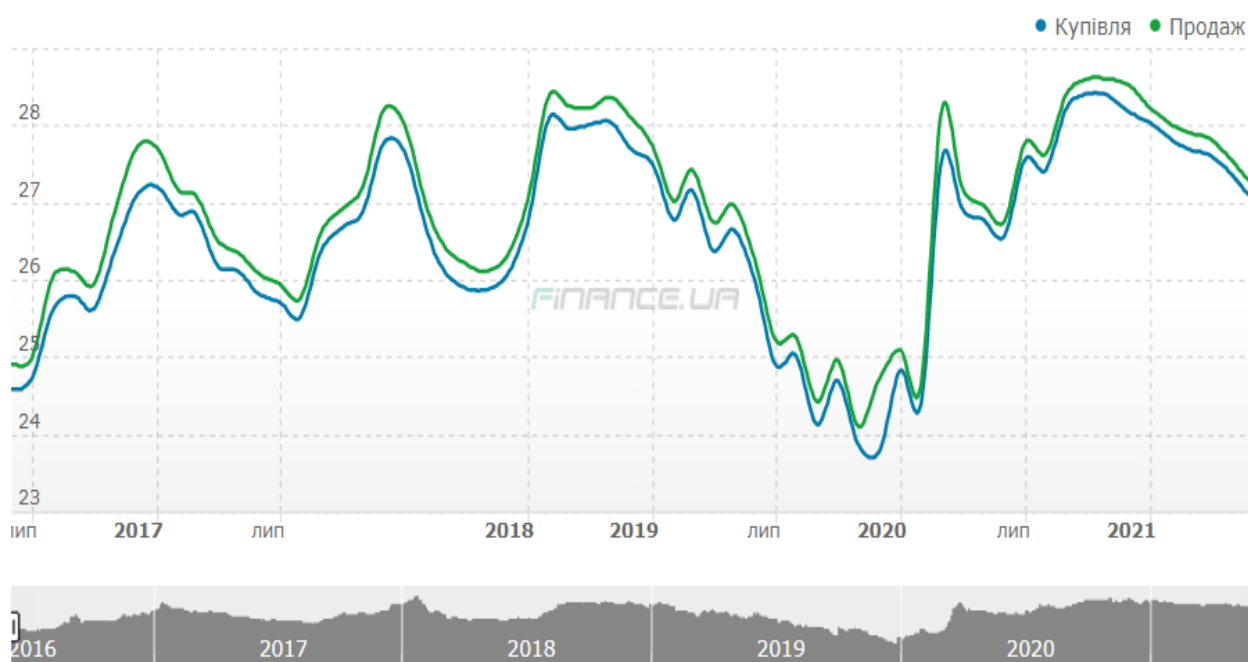

Рисунок 2.1 – Коливання курсу купівлі та продажу гривні до долара США

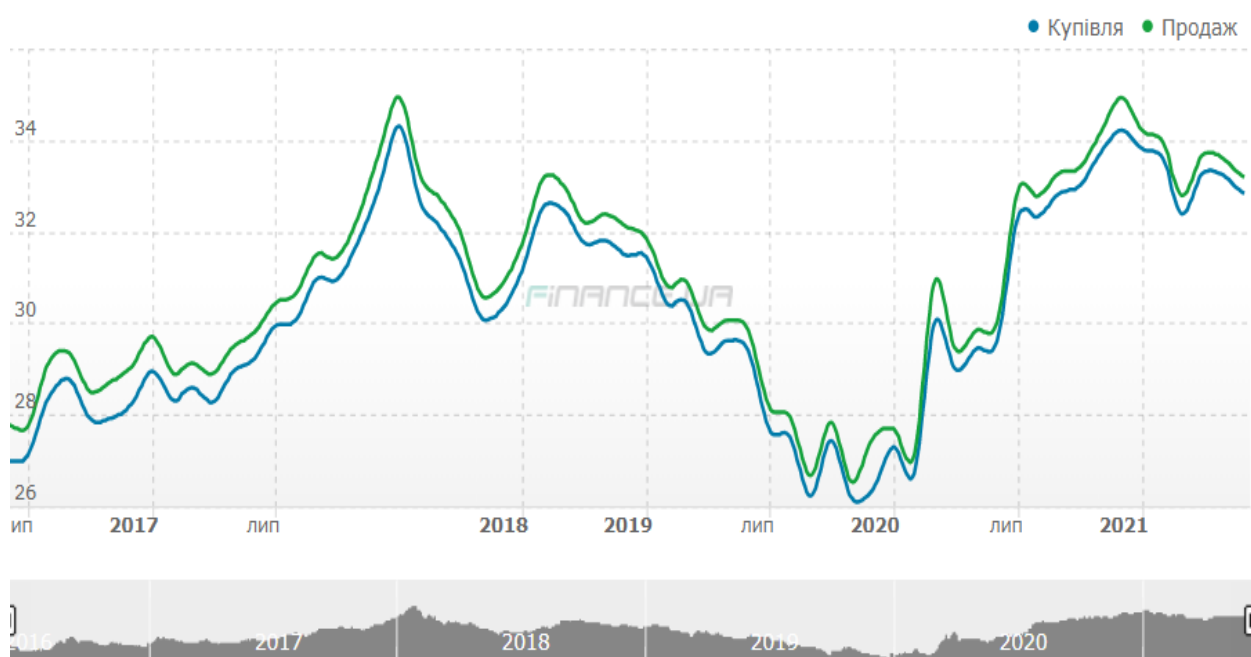

Рисунок 2.2 – Коливання курсу купівлі та продажу гривні до євро

В таблиці 2.1 наведено частку валютних активів та зобов'язань для КБ АТ «Приватбанк», де ми можемо побачити, що частка валютних активів є досить не високою і за період 2016-2020 років досягала найбільшого значення в 18%. А от частка валютних активів, хоча і достатньо зменшилася, близько 20% за 5 років, все ж таки складає майже 31%. При таких стрибках

курсів цей показник говорить нам про те, що ризик для банку є значним і потребує моніторингу з боку управлінського складу установи.

Таблиця 2.1 – Динаміка частки валютних активів і пасивів в структурі балансу КБ АТ «Приватбанк» [42, 43, 44, 45 ,46]

Показники	2016	2017	2018	2019	2020
Валютні активи	29 932 598	79829257	94271102	86 578 467	80388323
Загальні активи	220 017 621	491715950	525 247 759	552 058 120	566 179 320
Валютні зобов'язання	104 516 887	96378585	89393665	76695205	103054004
Загальні зобов'язання	207 353 197	233 453 763	250 575 117	259 577 012	334 115 653
Частка валютних активів	13,6%	16,2%	17,9%	15,7%	14,2%
Частка валютних зобов'язань	50,4%	41,3%	35,7%	29,5%	30,8%

Розглянемо більш детально склад валютних активів та пасивів, який представлено в таблицях 2.2 та 2.3. Як ми бачимо основну масу активів в ІВ складають саме кошти в інших банках та цінні папери (23596940 тис. грн. та 29150330 тис. грн. відповідно в 2020 р.), провідна роль яких прослідковується на протязі всього періоду. Також великий об'єм мають резерви в ІВ (17813943 тис. грн. в 2020 р.), однак їх обсяг на протязі періоду зменшився як і загальний обсяг резервів банку.

Говорячи про структуру пасивів в ІВ спостерігаються великі обсяги коштів клієнтів, що за останні два роки мали тенденцію до збільшення. В таблиці 2.в представлено детально структуру коштів клієнтів, де бачимо, що в розрізі юридичних осіб половину обсягу складають кошти на вимогу (14933016 тис. грн. з 24041306 тис. грн. в 2020 р.), ця маса коштів може бути знята з поточних рахунків клієнтів при несприятливих коливаннях ВК.

Таблиця 2.2 – Структура валютних активів КБ АТ «Пиватбанк» в 2017-20 рр. [42, 43, 44, 45 ,46, 47]

Активи	2017	2018	2019	2020
Грошові кошти та їх еквіваленти	4371517	1964787	4596977	4491692
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	49545	-	-
Кошти в інших банках	7880423	5066196	17725058	23596940
Кредити та заборгованість клієнтів	2805472	3807521	3818779	3874179
Цінні папери	11615613	26025482	10378998	29150330
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	2870	2717	2264	2976
Інші фінансові активи	628387	1001610	988231	1094606
Інші активи	6418514	813435	278217	363657
Чисті активи, усього	33722796	387312292	37788519	62574379
Усього резервів	(46106462)	(55539810)	(48789948)	(17813943)
ОВДП	11448227	25892790	10476220	28971532

Таблиця 2.3 – Структура валютних пасивів КБ АТ «Пиватбанк» в 2017-20 рр. . [42, 43, 44, 45 ,46, 47]

Зобов'язання	2017	2018	2019	2020
Кошти банків	189479	74112	150680	254
Кошти клієнтів	93797476	86348824	73682927	92020549
Інші залучені кошти	337827	333266	285096	340323
Резерви за зобов'язаннями	141335	78421	52982	8168185
Інші фінансові зобов'язання	1594616	2065325	2140258	1781850
Інші зобов'язання	83957	262996	185890	507235
Субординований борг	22389	230721	197372	235607

Таблиця 2.4 – Структура та динаміка коштів клієнтів в іноземній валюті за 2016-20 рр. . [42, 43, 44, 45 ,46, 47]

Кошти клієнтів, в тому числі:	2017	2018	2019	2020
у тому числі кошти суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ	13381067	14341035	14259905	24041306
у тому числі кошти на вимогу	4068296	5571226	6600069	14933016
у тому числі кошти фізичних осіб	80376657	71830380	59246733	67724600
у тому числі кошти на вимогу	11520164	13632444	15450125	24454036

Для фізичних осіб характерна радикально протилежна ситуація, коли загальний обсяг їх коштів знаходиться в строковій формі, а лише близько третьої частини – це кошти на вимогу (24454036 тис. грн з 67724600 тис. грн в 2020 р.).

Ще одними вагомими складовими валютних зобов'язань є «Інші фінансові зобов'язання» та резерви (1781850 тис. грн. та 8168185 тис. грн. в 2020 р.). Основуючись на розглянутих даних зрозуміло, що основу залучених коштів складають саме кошти клієнтів, безпосередньо строкові кошти фізичних осіб. Запозичені кошти в формі «Коштів банків» та «Субординованого боргу» є в наявності в досить невеликих обсягах.

Щодо робочих активів, то вони представлені «Кредитами та заборгованістю клієнтів», а також цінними паперами, зокрема ОВДП (28971532 тис. грн. в 2020 р.).

Також для оцінки ВР в обраному нами банку, розглянемо динаміку ВВПБ, що представлена на рисунку 2.2. Там ми бачимо, що пи встановлених НБУ нормативах короткої та довгої ВВПБ в 5%, її фактичне значення в банку набагато вище. . [42, 43, 44, 45 ,46, 47]

При чому критичні значення характерні саме для довгої ВВПБ, а коротка останні чотири роки знаходиться в допустимих межах. Така ситуація свідчить про велику кількість вимог КБ за придбаною ним ІВ, що не можуть покритися зобов'язаннями за нею

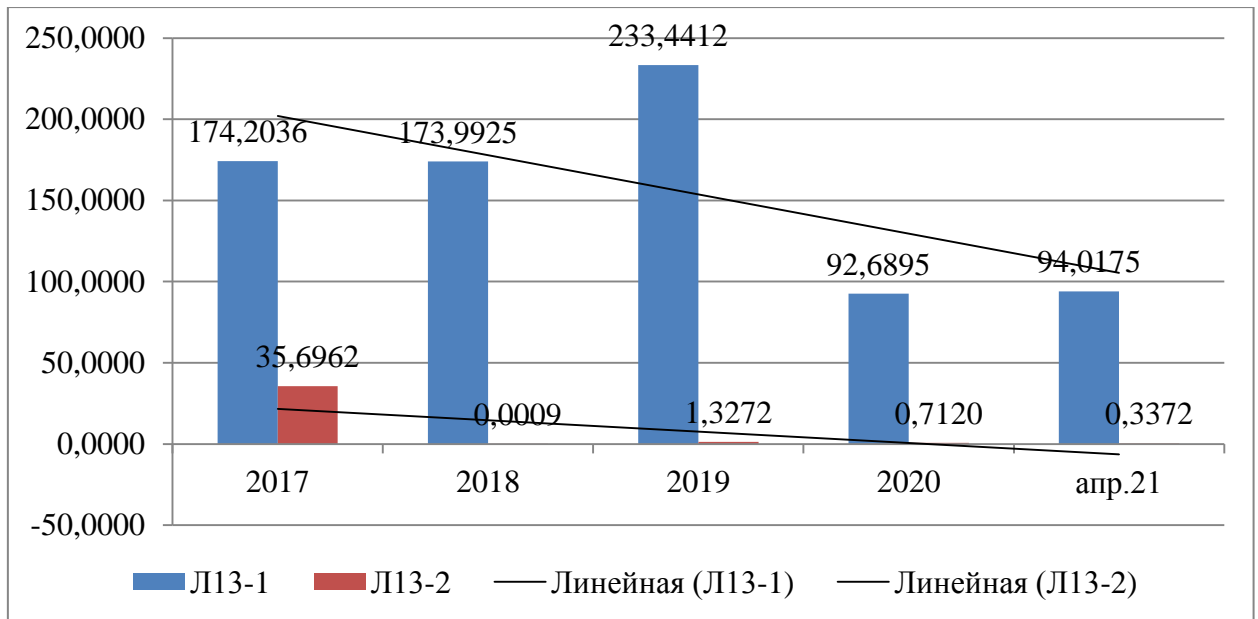

Рисунок 2.2 – Норматив ризику загальної довгої та короткої відкритої валютної позиції для КБ АТ «Приватбанк» за 2017-2021 роки

Для того щоб зрозуміти в чому причина такої ситуації, потрібно детально розглянути складові ВВПБ. Як вказано в звітності самого КБ АТ «Приватбанк», українські гривні, долари США та євро є провідними ВП. В таблиці 2.2 подано детальну інформацію щодо монетарних активів і зобов'язань, позабалансових операцій та безпосередньо і саму чисту ВВПБ.

Відповідно до даних поданих в таблиці, бачимо, що коротка ВВПБ характерна для операцій з доларами США та євро, а довга для операцій в національній валюті. Особливу увагу слід приділити сумі зобов'язань в доларах США, оскільки вона суттєво перевищує обсяги активів, що може призвести до втрат банку в разі різкої зміни валютних курсів.

Ще одним фактором на який потрібно звернути увагу, це ступені впливу змін курсів ІВ на дохід/збиток банку та його капітал. Таким чином в таблиці 2.6 наведено такі зміни відносно функціональної валюти на кінець звітних періодів з 2016 по 2020 роки, за умови, що всі інші характеристики є незмінними.

Таблиця 2.5 – Складові ВВПБ КБ АТ «Приватбанк» за 2016-2020 рр..
[42, 43, 44, 45, 46, 47]

млн., грн	2016			
	Монетарні фінансові активи	Монетарні фінансові зобов'язання	Угоди своп, спот та форвард	Чиста позиція за балансовими та позабалансовими інст-ми
Українські гривні	143974	100714		43260
Долари США	16680	84899		-68219
Євро	6550	17933		-113830
Інші валюти	630	266		364
Всього	167834	203812		-35978
	2017			
Українські гривні	202149	130975		71174
Долари США	19824	78288	67	-58397
Євро	7063	17422	-67	-10426
Інші валюти	609	309		300
Всього	229645	226994		22651
	2018			
Українські гривні	222041	154331		67710
Долари США	21617	73065		-51488
Євро	16163	15594		569
Інші валюти	499	326		173
Всього	260320	243316		17004
	2019			
Українські гривні	249779	175689		74090
Долари США	23531	62336		-38805
Євро	13361	13507		-146
Інші валюти	249	281		-32
Всього	286920	251813		35107
	2020			
Українські гривні	293601	223334		70267
Долари США	40788	73219		-32431
Євро	20238	20303		-65
Інші валюти	470	616		-146
Всього	355097	317472		37625

На основі наведених даних бачимо, що зміни ВК впливають на фінансовий результат банку. Взявши до уваги також і структуру балансу в ІВ ми розуміємо, що рівень валютного ризику в сучасних умовах достатньо

високий. Це підтверджується як розрахунковим значенням довгої ВВПБ та обсягами залучених коштів і їх структурою.

Таблиця 2.6 – Вплив зміни валютних курсів на обсяги прибутку на капіталу КБ АТ «Приватбанк» в 2016-20 рр. . [42, 43, 44, 45 ,46, 47]

Вплив на прибуток та капітал, (млн, грн)	2016	2017	2018	2019	2020
Зміцнення долара США на 20%	-6587	-11106	-10642	-8093	-6954
Послаблення долара США на 5%	3294	2777	2661	2023	1738
Зміцнення євро на 10%	-1138	-959	57	-15	-7
Послаблення євро на 5%	569	479	-28	7	3
Зміцнення інших валют на 5%	18	15	9	-2	-7
Послаблення інших валют на 5%	-18	-15	-9	2	7

Таким чином ми маємо ситуацію, коли банк ризикує не покрити свої зобов'язання за валютними коштами навіть при не досить великих стрибках курсів, що особливо стосується долару США, бо в його еквіваленті зазвичай залучаються кошти. Тому банку потрібно більше уваги приділити оптимізації рівня валютного курсу та покращити загальне управління ризиками.

2.3 Способи оптимізації проведення валютних операцій для зменшення їх ризиковості на прикладі АТ КБ «Приватбанк»

Здійснення банком ВО, як ми з'ясували, безперечно є ризиковою діяльністю, тому установа повинна провадити заходи для мінімізації цього та інших ризиків, що слідує за ним. Для цього КБ може піти двома шляхами, які на жаль повністю не усунуть можливість втрат, але в комбінації зможуть оптимізувати їх рівень до такого, який суттєво не вплине на діяльність. Такі заходи продемонстровані на рисунку 2.3.

Перший крок до оптимізації ризику діяльності на валютному ринку, це безпосередньо його усунення, тобто відмова від проведення сумнівних операцій в неблагоприємних ситуаціях. Наприклад зі стрибками курсу, або

основних макроекономічних показників. Для цього банк прослідковує і проводить розрахунок в у розрізі зважених сценаріїв, в таблиці 2.7 наведено дані КБ АТ «Приватбанк» на 31 грудня 2020 року.

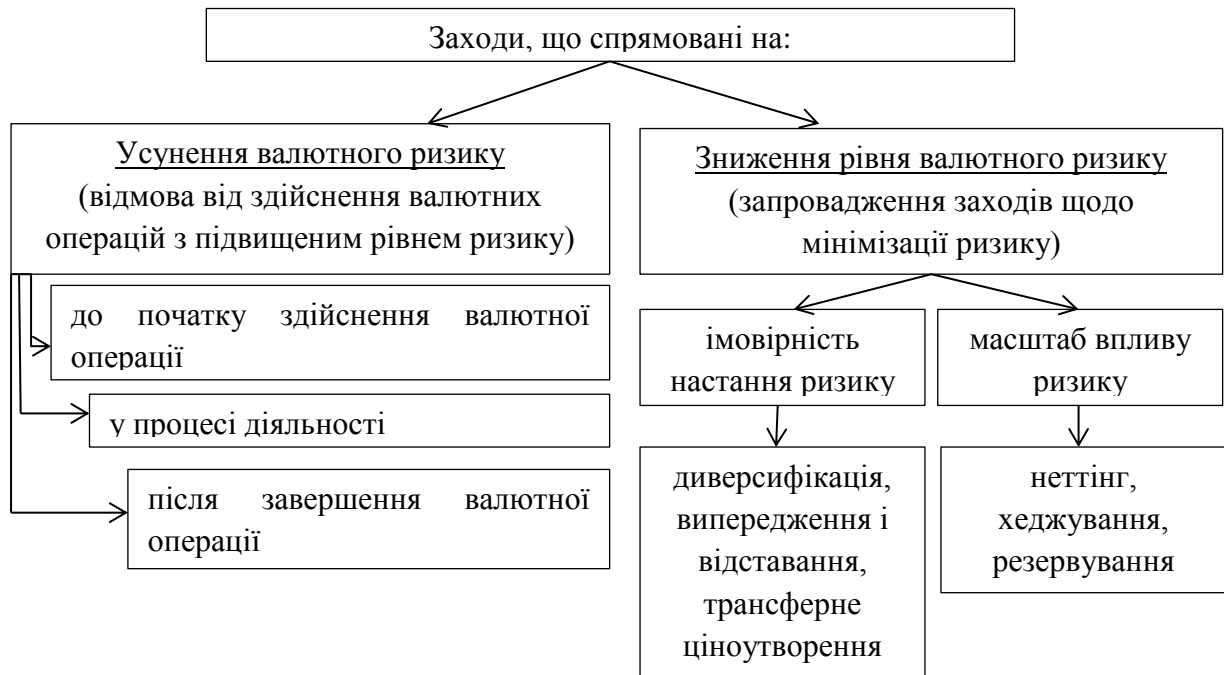

Рисунок 2.3 - Заходи з регулювання валютного ризику банку [47]

Інший шлях для зниження ризику – це впровадження заходів, що будуть його нівелювати. Серед таких особливе місце займає диверсифікація, оскільки такий метод є дуже універсальним, тобто підходить всім банкам та не дорогим, що в умовах вірогідності втрат є вагомим умовою.

Диверсифікувати так званий «валютний кошик» слід за валютами, проте більшість клієнтів віддає перевагу або національній валюті, або доларам США, як показали дані в минулому пункті. Тому для КБ АТ «Приватбанк» більш доцільною буде диверсифікація між типом клієнта, сферою його економічної діяльності та видом його вкладу, чи строками кредиту.

В регулюванні операцій за строками також полягає ще один метод, так званий «випередження та відставання», за ним КБ маніпулює терміном проведення операції, якщо це можливо за угодою, при очікуваних змінах ВК.

Також цей метод дозволить закрити ВВПБ за конкретними ІВ, короткі при зростанні ВК, а довгі при зниженні. [47].

Таблиця 2.7 – Значення ключових макропоказників за трьома сценаріями станом на 2020 р. [42, 43, 44, 45, 46]

Ключові макропоказники	Сценарії	Присвоєні ваги, %	2021	2022
Обмінний курс, гривень за 1 долар	Базовий	50	29	29
	Оптимістичний	10	28	28
	Песимістичний	40	39	41
Поточний рахунок, мільйонів доларів США	Базовий	50	-180	-650
	Оптимістичний	10	67	-492
	Песимістичний	40	-338	-808
Динаміка середньомісячної зарплати, %	Базовий	50	3,40%	11,91%
	Оптимістичний	10	6,66%	14,19%
	Песимістичний	40	1,48%	9,95%
Валовий внутрішній продукт (ВВП), %	Базовий	50	5	4
	Оптимістичний	10	6	5
	Песимістичний	40	-2	-3
Бензин А95, гривень за 1 літр	Базовий	50	27	27
	Оптимістичний	10	25	25
	Песимістичний	40	33	34

Ще одним дієвим методом для оптимізації ВР для банківської установи вважається трансферне утворення цін на, безпосередньо, ті ресурси, які переміщуються або в межах установи, між центрами її відповідальності, або між пов'язаними КБ. В рамках цього методу відбувається диференціація таких цін за валютами, що гарантує врівноваження за строками та сумами активів і зобов'язань у кожній з ІВ.

Ця група методів, яка також в деякій мірі може бути використана АТ КБ «Приватбанк» для зменшення ризику ВО, це превентивні методи, які покликані попереджувати негативні впливи зовнішніх факторів або ж зменшувати наслідки їх впливу.[48]

КБ може також застосувати методи, що в деяких джерелах охрестили поточними або ж зовнішніми, до них належать:

- неттінг – передбачає покриття ризику в конкретній ІВ шляхом формування позиції протилежній їй в аналогічній або іншій ІВ;

- хеджування сутність полягає в здійсненні валютообмінних операцій перед несприятливою зміною ВК, компенсація втрат від якої відбувається за рахунок рівнозначних угод з ІВ, курс якої змінюється у протилежному напрямі. Для цього використовують валютні опціони, ф'ючерсні угоди, «валютний кошик» та арбітраж термінових нових позицій;

- резервування чи самострахування; [48]

Отже, у випадку АТ КБ «Приватбанк» висвітлені вище методи є одними з можливих засобів для оптимізації валютного ризику, окрім нормативів ВВП, запроваджених НБУ. Також є доцільним запровадження і внутрішніх, більш жорстких, обмежень для контролю і регулювання рівня ВР та обмеження кількості ВО, що можуть принести збиток.

ВИСНОВКИ

Глобалізація ринків у всьому світі та відкриття кордонів безперечно зумовлюють використання та активний оборот в країні іноземної валюти. Це, природно, зумовлює виникнення низки ризиків, що пов'язані з її використанням, зокрема це валютний ризик, як один із ринкових ризиків в банках.

Провівши аналіз наукових праць багатьох вчених, ми прийшли до висновку, що валютний ризик - це наявний або потенційний ризик як грошових втрат, так і прибутку для суб'єктів валютного ринку, викликаний коливанням курсів іноземних валют і цін на банківські метали.

В економічній практиці виділяють три основних види валютного ризику, які мають своє відображення у Постанові НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» від 02.08.2004 N 361:

- 1) ризик трансакції;
- 2) ризик перерахування з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик);
- 3) економічний валютний ризик.

Оцінка наявного та потенційного валютного ризику банку відбувається на основі наступних параметрів, які характеризують його з різних сторін:

- визначення величини ризикового періоду;
- визначення балансової вартості активів та пасивів, які входять до зони ризику;

розрахунки структури та характеру збитків, які можуть виникнути при майбутніх операціях і угодах

Одним із провідних способів визначення для банку його схильність до валютного ризику є визначення та аналізування його відкритої валютної позиції. Окрім розглянутого вище способу існує досить великий вибір

методів та моделей оцінки, використання яких визначається різноманітністю валютних ризиків та причин їх виникнення.

Валютний ризик в банку можна контролювати двома способами, або просто уникати валютних операцій з підвищеним рівнем ризику в процесі своєї діяльності, або впровадження таких заходів, які допоможуть банку мінімізувати вплив самого ризику на провадження діяльності. До методів які відносяться до останнього способу можна віднести диверсифікацію, випередження і відставання, трансферне ціноутворення, нетінг, хеджування та резервування.

На основі проведеного нами аналізу банківської системи, можемо сказати що на даний момент більшість банків зберігають оптимальний рівень схильності до валютного ризику, що підтверджується статистикою лімітів відкритої валютної позиції, що майже в усіх банках знаходяться в межах, встановлених НБУ.

Це є досить важливим фактором, оскільки регулювання валютного ризику таким чином дозволяє враховувати як зовнішні, так і внутрішні впливи, а також зменшує вплив даного ризику на інші.

В свою чергу, провівши аналогічне дослідження щодо АТ «Альфа-Банк» можемо зазначити, що його статистика не виходить за рамки загальної. Цей банк виконує нормативи лімітів відкритих валютних позицій та постійно проводить оцінку валютного ризику, що можна прослідкувати в його звітах. Загалом ситуація в банку, як і в загальному по системі, залежна від коливань курсів валют.

В свою чергу, для підвищення рівня ефективності регулювання валютного ризику в банках ми пропонуємо використання таких методів, як обмеження на абсолютну величину відкритої валютної позиції в кожній валюті, та в разі необхідності для загальної величини валютної позиції — додаткове обмеження на максимальний розмір загальної валютної позиції, або ліміт чутливості портфеля до паралельного зсуву кривої дохідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про валюту і валютні операції: Закон України від 2018, № 30, ст.239
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>. (дата звернення: 15.05.2021)
2. Карманов Є. В. Банківське право України: навч. посібник. Харків: Консум, 2000, 630 с.
3. Пискулов Д. Ю. Теория и практика валютного дилинга: прикладное. М.: ИНФРА, 1995, 208 с.
4. Савлук М. І., Мороз А. М., Пудовкіна М. Ф. Гроші та кредит: підручник, 3-тє вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2002, 598 с.
5. Хамаганова Л. Д. Мировой опыт в организации валютного регулирования и валютного контроля: уч. пособие. Иркутск: издательство ИГСА, 2001, 320 с.
6. Пахомова І.Г. «Фінансовий ринок» для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»: конспект лекцій з дисципліни. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2019, 123с.
7. Дзюблюк О. В., Владимир О. М. Банки у системі організації валютних відносин: монографія. Тернопіль: ТзОВ: «Терно-граф», 2014, 296 с.
8. Бойко Д. І., Коковіхіна О. О. Банківські операції: конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2017, 118 с.
9. Дзюблюк О.В., Пруський О.С. Організаційно-економічний механізм функціонування комерційних банків на валютному ринку. Тернопіль: ТНЕУ, 2008, 296с.
10. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 N 361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text> (дата звернення: 15.05.2021)

11. Свєшнікова К. Категорії та види валютних ризиків комерційних банків. *Банківська система та монетарна політика*. 2015. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/18507/1/Свєшнікова%20К..pdf> (Дата звернення: 17.05.2021)
12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (Дата звернення: 17.05.2021)
13. Боришкевич О.В. Чинне валютне законодавство України та нормативноправові акти валютного регулювання і контролю. Наукові праці НДФІ. 2018., №2, С. 28 – 32.
14. Веріга Г.В. Критичний огляд категорій валютного ринку та аналіз підходів до його регулювання: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015, №1, С.34 – 55.
15. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання-Прес, 2002, 384 с.
16. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: пер. с англ. М.: “Дело Лтд”, 2008, 433 с.
17. Ющенко В.А., Міщенко В.І. Управління валютними ризиками: навч. посіб. К.: Товариство «Знання», КОО, 1998, 444 с.
18. Дячек В.В. Аналіз ефективності методів валютного регулювання у сучасних умовах міжнародної економічної діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017, №24, С.22 – 25.
19. Кузнєцов А. М., Деркач Ю. Б. Характеристика методів регулювання валютних ризиків банків. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_24/2/18.pdf (Дата звернення: 17.05.2021)
20. Коляда Т.А. Вплив валютної політики на економічний розвиток України. *Modern Economics*. 2019, №14, С.97 – 101.

21. Murphy D. Understanding Risk. The Theory and Practice of Financial Risk Management. Taylor and Francis, 2008, 472 p.
22. Eiteman, D. K. Multinational Business Finance. published by Addison-Wesley Longman, Inc. – 9th edition. 2001, 784 p.
23. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку. Суми: Університетська книга, 2007, 314 с.
24. Савицкий С. Хеджирование валютных рисков с использованием срочных контрактов ММВБ. URL: http://www.dereх.ru/Upload/633016284672395000/futures_081106_1.pdf. – 14.03.2011 (Дата звернення: 20.05.2021)
25. Коцин О. Е. Причины возникновения валютных рисков и их классификация. *Организационно-экономические основы банковского менеджмента*: Томск, 2006. № 5. с. 82–84.
26. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>. (Дата звернення: 20.05.2021)
27. Єпіфанов А. О., Васильєва Т. А., Козьменко С. М. Управління ризиками банків. *Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик*. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012, 299 с.
28. Кузнецов А. М., Деркач Ю. Б. Характеристика методів регулювання валютних ризиків банків. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_24/2/18.pdf. (Дата звернення: 21.05.2021)
29. Постанова Правління Національного банку України «Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» від 15.03.2004 р. № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04> (Дата звернення: 21.05.2021)

30. Pantzalis C. Operational Hedges and the Foreign Exchange Exposure of U.S. Multinational Corporations. *Journal of International Business Studies*. 2001, Vol. 34, P. 793-812.

31. Бутук О. І. Валютно-фінансові відносини: навч. посіб. К.: Знання, 2006, 349 с.

32. Luhmann N. Risk: A Sociological Theory: translated by R. Barrett. New Brunswick, N.J.: Aldine Transaction, 2005, 236 p.

33. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 3 дод. і доп. К.: Ірпінь : Перун, 2005, 1728 с.

34. Щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: методичні рекомендації, схвалені постановою Правління НБУ від 02 серпня 2004 № 361. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1045.5945.1&nobreak=1>. (Дата звернення: 21.05.2021)

35. Артими-Дрогомирецька З. Б., Козак І. Б. Моделювання оцінки валютних ризиків. 2017. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/23411/2/MNK-ME_2017_Artym-Drohomyretska_Z_B-Modeling_estimates_15-17.pdf. (Дата звернення: 21.05.2021)

36. Прокопенко Д. А. Аналіз валютних ризиків та шляхи їх зниження. 2015. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/4890/1/Прокопенко%20Д.А.%20АНАЛІЗ%20ВАЛЮТНИХ%20РИЗИКІВ%20ТА%20ШЛЯХИ%20ЇХ%20ЗНИЖЕННЯ.pdf>. (Дата звернення: 23.05.2021)

37. Постанова Національного банку України "Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 № 368 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>. (Дата звернення: 23.05.2021)

38. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0489500-01>. (Дата звернення: 25.05.2021)

39. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України, затверджені постановою Правління НБУ № 460 від 06.08.09 р. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (Дата звернення: 25.05.2021)

40. Архів готівкового курсу. *finance.ua* URL: <https://charts.finance.ua/ua/currency/cash/-/0/eur>. (Дата звернення: 25.05.2021)

41. Фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк». *Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк»* URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>. (Дата звернення: 25.05.2021)

42. ПАТ КБ «Приватбанк» Окрема фінансова звітність разом зі звітом незалежного аудитора 31 грудня 2017 року. *Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк»*. 2018. URL: https://static.privatbank.ua/files/year_zvit_05_05.pdf. (Дата звернення: 25.05.2021)

43. Акціонерне товариство комерційний банк «Приватбанк» Річний звіт 31 грудня 2018 року. *Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк»*. – 2019. URL: <https://static.privatbank.ua/files/Річний+звіт+за+2020+p.pdf>. (Дата звернення: 25.05.2021)

44. Акціонерне товариство комерційний банк «Приватбанк» Річний звіт 31 грудня 2020 року. *Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк»*. 2021. URL: <https://static.privatbank.ua/files/Річний+звіт+за+2020+p.pdf>. (Дата звернення: 25.05.2021)

45. Група «Приватбанк» Консолідована проміжна скорочена фінансова звітність за три місяці, що закінчились 31 березня 2021 року. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». 2021. URL: https://static.privatbank.ua/files/PB_ConsUkr_2021.03.31_signed.pdf. (Дата звернення: 25.05.2021)

46. Дані наглядової статистики. *Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.. (Дата звернення: 25.05.2021)

47. Банківські ризики: теорія та практика управління. Київ : КНЕУ, 2008. 456 с.

48. Сало І. В., Ребрик М. А. Управління валютним ризиком банку на основі застосування трансфертного ціноутворення. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми: 2009. с. 324–330.

ДОДАТОК А

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Таблиця А.1 - Підходи щодо визначення поняття «валютні операції»

№	Джерело	Визначення
11	Закон України «Про валюту і валютні операції» [1]	а) операція, пов'язана з переходом права власності на валютні цінності та (або) права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, між резидентами, нерезидентами, а також резидентами і нерезидентами, крім операцій, що здійснюються між резидентами, якщо такими валютними цінностями є національна валюта; б) торгівля валютними цінностями; в) транскордонний переказ валютних цінностей та транскордонне переміщення валютних цінностей;
2	Карманов Є. В. [2]	урегульовані національним законодавством та міжнародними угодами операції з валютою
3	Пискулов Д. Ю. [3]	контракти агентів валютного ринку щодо купівлі-продажу, розрахунків і надання у позику іноземної валюти на конкретних умовах із виконанням у визначену дату
4	М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пудовкіна [4]	операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, зокрема: - ввіз, переказ та пересилання на територію певної країни; - вивіз, переказ та пересилання за її межі валютних цінностей; - отримання та надання кредитів у валюті; - залучення інвестицій; - валютні спекуляції.
5	Хамаганова Л. Д. [5]	юридичні дії суб'єктів приватного та публічного права, пов'язані і не пов'язані із укладенням угод, які призводять до зміни суб'єкта прав на валютні цінності, або до транскордонного переміщення валютних цінностей

Таблиця А.2 - Класифікація операцій банків в іноземній валюті

Ознака	Вид операції
1	2
За економічним змістом і терміном проведення	поточні (перекази іноземної валюти, отримання і надання фінансових кредитів на термін не більше 180 днів (переказ відсотків, дивідендів та інших доходів за вкладями, інвестиціями тощо), у тому числі поточні торговельні, поточні неторговельні та валютно-обмінні операції з іноземною валютою і дорожніми та іменними чеками (валютно-обмінні операції) пов'язані з рухом капіталу (прямі інвестиції, портфельні інвестиції, придбання цінних паперів, надання й отримання фінансових кредитів на термін понад 180 днів.)

Продовження таблиці А.2

За терміном здійснення платежу з купівлі/продажу валюти	касові (або операції з негайною поставкою, можуть передбачати поставку валюти в той же день, наступного робочого дня, проте найчастіше — другого робочого дня) строкові (сторони домовляються про постачання обумовленої суми іноземної валюти у визначений угодою термін після її укладення за фіксованим курсом)
За механізмом здійснення операцій	операції «тод» або «том» операції «спот» форвардні строкові операції ф'ючерсні операції опціонні операції
За цільовим призначенням	з метою одержання валюти для здійснення платежів за міжнародними розрахунками з метою страхування від валютних ризиків (операції хеджування) з метою одержання прибутку або спекулятивні операції
За формою здійснення	безготівкові готівкові
За масштабами операцій	оптові (здійснюються між банками) роздрібні (здійснюються між банками та їхніми клієнтами)

Таблиця А.3 - Види операцій банків в іноземній валюті

Вид 1	Характеристика 2
депозитні	(від 1 дня до 1 року, передбачають розміщення тимчасово вільних коштів в ІВ під відсоток задля отримання прибутку)
конверсійні	обмін певного обсягу національної валюти країни «А» на валюту країни «Б», між агентами ВР за встановленим курсом на конкретну дату
арбітражні	передбачають отримання прибутку через різницю валютних курсів або відсоткових ставок
спот	поточні конверсійні операції, з поставкою валют на 2-й робочий день з дня укладання угоди
форвардні	обмін валюти за узгодженим курсом
ф'ючерсні	термінові, передбачають торгівлю стандартними контрактами, в яких регламентовані сума, метод розрахунку і термін
опціонні	передбачають право купити чи: продати валюту в майбутньому за курсом зафіксованим на час укладання угоди, але з незафіксованою датою поставки валюти протягом визначеного періоду
своп	поєднують купівлю-продаж на умовах термінової поставки з одночасною контругодою на визначений термін з тими ж валютами

ДОДАТОК Б

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ

Таблиця Б.1 - Підходи щодо визначення поняття «валютний ризик»

№	Джерело	Визначення
1	Постанова Правління НБУ N 361 [11]	наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали
2	ПСБО 13 [13]	імовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін валютного курсу.
3	Боришкевич О.В. [14]	коливання курсів (валютних курсів) породжують ризик при експортно-імпортних операціях.
4	Веріга Г.В. [15]	це ризик втрат у зв'язку з несприятливою зміною вартості іноземної валюти щодо валюти держави, де розміщений банк
5	Кириченко О. А. [16]	небезпека валютних (курсових) збитків, які пов'язані із зміною курсу іноземної валюти стосовно національної валюти
6	Роуз Питер С. [17]	ймовірність того, що зміна курсів іноземних валют (долара, фунта стерлінгів, франка, ієни тощо) спричинить збитки внаслідок зміни ринкової вартості активів і пасивів.
7	Ющенко В.А., Міщенко В.І. [18]	результатом незбалансованості активів та пасивів за кожною із валют за термінами та сумами, а головною причиною появи валютного ризику є короткочасні довгострокові коливання обмінних курсів, які залежать від попиту та пропозиції валюти на національному валютному ринку та міжнародному
8	Дячек В.В. [19]	імовірність того, що зміна курсів іноземних валют призведе до збитків унаслідок зміни ринкової вартості активів та пасивів банку
9	Кузнецов А. М., Деркач Ю. Б. [20]	можливість грошових утрат через волатильність валютних курсів, тобто узагальнено і незалежно від сфери діяльності суб'єктів валютного ринку, в якій виникає валютний ризик
10	Коляда Т.А. [21].	передусім імовірність того, що зміна курсів іноземних валют призведе до збитків унаслідок зміни ринкової вартості активів та пасивів банку
11	Murphy D. [22]	позиція, яка деномінована у валюті, яка не є валютою обліку держателя даної позиції
12	Eiteman, D. K. [23]	потенціал змін у доходності, чистих грошових потоків і ринкової вартості фірми у результаті змін обмінних курсів
13	Сало І. В. [24]	імовірність для банку грошових збитків або зменшення вартості капіталу внаслідок несприятливих змін валютних курсів у період від придбання до продажу позицій у валюті.
14	Савицкий С. [25]	потенційні збитки, які можуть виникнути внаслідок несприятливої зміни курсів іноземних валют по відношенню до національної валюти протягом певного періоду часу
15	Коцин О. Е. [26]	ризик, пов'язаний з можливістю отримання як збитку, так і прибутку, внаслідок коливання курсу валют як у несприятливу сторону, так і в сприятливу.

Таблиця Б.2 - Детальна класифікація валютного ризику банку

№	Ознака	Вид
1	За видами валютних операцій:	<ul style="list-style-type: none"> - операційний (виникає при умові проведення операцій в іноземній валюті з метою задоволення власних потреб як суб'єкта підприємницької діяльності); - комерційний (виникає за операціями банківської установи в іноземній валюті з обслуговування клієнтів); - торговий (виникає в результаті здійснення спекулятивних операцій на грошових ринках з іноземними валютами і високоліквідними фінансовими інструментами, які номіновані в іноземних валютах, з метою отримання доходу за рахунок короткострокових змін валютних курсів).
2	За характером наслідків:	<ul style="list-style-type: none"> - економічний (виникає за операціями банківської установи в іноземній валюті з обслуговування клієнтів); - бухгалтерський (виникає в результаті здійснення спекулятивних операцій на грошових ринках з іноземними валютами і високоліквідними фінансовими інструментами, які номіновані в іноземних валютах, з метою отримання доходу за рахунок короткострокових змін валютних курсів).
3	За періодом виникнення	- наявний; - потенційний.
4	За рівнем агрегування:	- індивідуальний валютний ризик банку; - портфельний валютний ризик банку
5	За часовим горизонтом впливу:	<ul style="list-style-type: none"> - стратегічний (в довгостроковій перспективі банки орієнтуються на обслуговування відібраних груп клієнтів за рахунок надання існуючих або розробки нових банківських продуктів, які надаються в іноземній валюті); - тактичний (виникає в результаті впливу середньострокових змін валютних курсів на тактичні валютні позиції, які сформовані банківською установою в результаті проведення власних або клієнтських операцій в іноземній валюті терміном до 1 року); - оперативний (виникає в результаті впливу короткострокових змін валютних курсів на торгові валютні позиції банківської установи).
6	За способом реалізації:	- транзакційний; - трансляційний; - ризик переоцінки.
7	За масштабами наслідків:	<ul style="list-style-type: none"> - прийнятний (має незначний вплив на показники діяльності банку і не потребує регулювання); - допустимий (має помірний вплив на показники діяльності банку, проте потребує регулювання з метою зниження до прийняттого рівня ризику); - критичний (призводить до втрати капіталу банку і який у разі відсутності підтримки (з боку власників, центрального банку) спричиняє припинення його діяльності); - катастрофічний (веде до банкрутства банку).
8	За формами:	<ul style="list-style-type: none"> - прямий валютний ризик банку (впливає на надходженнях і капітал банку); - непрямий валютний ризик банку (позначається на грошових потоках клієнтів і контрагентів, а вже потім транспонується на грошові потоки банківської установи).